

Türkiye Zootekni Biliminde Bazı Adlandırma ve Çeviri Hataları

Orhan YILMAZ¹

ÖZET: Bu çalışmanın amacı, zooteknide yapılmış bazı adlandırmaları incelemektir. Dünya üzerinde keşfedilmiş, görülmüş ve tanımlanmış her canlı ve cansız formun bir adı bulunmaktadır. Ayrıca, her yaşam formu bir bilimsel ada sahiptir. Bilimsel adlandırma ihtiyacı, yerel ve bölgesel adlandırmaların neden olduğu kavram kargaşasından kaynaklanmaktadır. Adlandırmadaki karışıklıklar, hayvan tür ve ırk adlandırmalarında da sıkça görülebilmektedir. Aynı hayvan türü ya da ırkı, yerel olarak farklı adlarla anılabilmektedir. Bunu önlemek için, her ülke kendince belirli tür ya da ırka mensup bir hayvanı standart bir adla tanımlamaktadır. Ülkeler arasında herhangi bir karışıklığı ise sistematik zoolojideki Latince adlandırma önlemektedir. Türkiye’de Morkaraman Koyunu, Kadana/Katana Atı, Uzunyayla Atı, Kangal Köpeği, Kars Köpeği ve Deli Dana Hastalığı, yanlış adlandırmaya verilebilecek bilinen örneklerdendir.

Anahtar kelimeler: Morkaraman koyunu, kadana/katana atı, Uzunyayla atı, Kangal köpeği, Kars köpeği, Deli Dana hastalığı

Misnaming and Mistranslation in Animal Science of Turkey

ABSTRACT: The purpose of this study is to argue the reason of misnaming and mistranslation for Redkaraman Sheep, Kadana/Katana Horse, Uzunyayla Horse, Kangal Dog, Kars Dog and Mad Cow Disease. In the world there is a name for every invented, seen and defined form which is alive or not. Beside this every live creature has a systematic name. A local or regional naming causes the confusion of the misnaming in animals. Same animal species or breed can locally be named in different ways; hence every country decides a standard name. Systematic naming in Latin prevents the confusion among world countries. Redkaraman Sheep, Kadana/Katana Horse, Uzunyayla Horse, Kangal Dog, Kars Dog and Mad Cow Disease can be good examples of misnaming and mistranslation in animal science of Turkey.

Keywords: Redkaraman sheep, Kadana/katana horse, Uzunyayla horse, Kangal dog, Kars dog, Mad Cow disease

¹ İğdir University, Agriculture Faculty, Department of Animal Science, İğdir, Turkey
Sorumlu yazar/Corresponding Author: Orhan YILMAZ, zileliorhan@gmail.com

GİRİŞ

Dil bilgisi yönünden ad, “canlı ve cansız varlıkları, duygu ve düşünceleri, çeşitli durumları bildiren sözcük” olarak tanımlanmaktadır (Anonim, 2011b). Ad; bir kimseyi, bir şeyi anlatmaya, tanımlamaya, açıklamaya, bildirmeye yarayan sözcük olarak da tanımlanabilmektedir.

Yerel adlandırmaların neden olduğu kavram karışıklığını ortadan kaldırmak için bilimsel adlandırmaya ihtiyaç duyulmuştur. Bu karışıklık; hayvan tür ve ırk adlarında sıkça görülebilmektedir. Benzer hayvan türleri ya da ırkları, yerel olarak farklı adlarla anılabilmektedir. Bu sakıncayı gidermek için, bir tür ya da ırka mensup bir hayvan, her ülkede bir standart ad ile ifade edilmektedir. Ülkeler arasında herhangi bir karışıklığı ise, bu hayvanların sistematik zoolojideki Latince adlandırmaları önlemektedir. Sistematik zoolojideki Latince ad, uluslararası bir terimdir.

Bir hayvan ırkını adlandırmada sıkça kullanılan yollardan birisi, hayvanın fenotipik görüntüsünden yola çıkılarak yapılan adlandırmadır. Yerli Kara Sığır, Boz Sığır, Ak Keçi, Kara Keçi, Karabaş Köpeği bu tür adlandırmaya verilebilecek örneklerdendir. Bazen bir hayvan bir ülkeye ilk kez ithal edildiği zaman, orijinal dilindeki adının yanı sıra, yeni ülkesindeki dilde de bir adlandırma yapılabilmektedir. Bu biçimde yapılan adlandırma sırasında, yabancı dil bilgisinin yetersizliğinden dolayı bazı yanlış anlaşılmalara olabilmekte ve hatalı bir adlandırma yapılabilmektedir. Zaman zaman bir adın bir dilden diğer dile çevrilmesi sırasında da hatalar yapılabilmektedir.

Bu çalışmada “Morkaraman Koyunu”, “Kadana/Katana Atı”, Uzunyayla Atı, Kangal Köpeği, Kars Köpeği ve “Deli Dana Hastalığı” gibi adlandırma ve çeviri hataları ele alınarak incelenmiştir.

Morkaraman Koyunu Türkiye’nin ağırlıklı olarak Doğu ile kısmen Güneydoğu ve Kuzeydoğu Anadolu Bölgelerinde yetiştirilmektedir. Ağrı, Bitlis, Bingöl, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Iğdır, Kars, Muş ve Van illerinde koyun varlığının ağırlıklı kısmını Morkaraman Koyunu oluşturmaktadır (Ertuğrul ve ark., 1993).

Kadana/Katana Atı için ifade edilen “kadana” sözcüğü, Türk Dil Kurumu Sözlüğü’nde “bir cins at” olarak tanımlanmaktadır (Anonim, 2011a; Anonim, 2011d; Anonim, 2011e; Anonim, 2011f; Anonim, 2011h). Ayrıca, kadana kelimesinden türemiş ve dilimize yerleşmiş “kadana gibi” deyimidir ve “iri yarı” anlamında kullanılmaktadır (Anonim, 2011g).

Uzunyayla Atı adını Kayseri’nin Uzunyayla

Bölgesi’nden almaktadır (Güleç, 1998). Uzunyayla Bölgesi Kayseri’nin Pınarbaşı ile Sivas’ın Gürün İlçesi topraklarını kapsamaktadır. Arazi, genel olarak 1 500 m’den yüksek, düzlüklere gömülmüş vadi tabanlarında da 1 500 m’nin altında olan düzlükler biçimindedir (Anonim, 2011c).

Kangal Köpeği, Orta Asya kökenli olduğu düşünülün, ülkemizde yetiştirilen, birçok yabancı ülkeye götürülmüş en iyi sürü koruma köpeklerinden birisidir (Yılmaz, 2008).

Kars Köpeği, genellikle başlıca Kars olmak üzere, Artvin’in güney dağlık kesimleri, Erzurum, Ağrı, Ardahan ve Iğdır illeri’nde bulunmaktadır. Bu ırk Kars, Erzurum, Iğdır ve Ağrı civarında “Kıllı”, Ardahan’da “Sacaklı”, Artvin’de “Tüylü” olarak anılmaktadır.

Yılmaz (1996) Deli Dana (İnek) Hastalığı hakkında bazı bildirişlerde bulunmuştur ki, bu makale Türkiye’de bu konuda yazılmış ilk makale özelliğini taşımaktadır. Deli Dana Hastalığı (Mad Cow Disease), 20-30 bin sığırdan 1 hastalıklı sığır oranında seyrek görülen, kronik, sığırların merkezi sinir sistemini tahrip eden, hayvana bulaşması genellikle diğer hayvanların sakatları ile olan bir hastalıktır.

Gerçekleştirilen bu çalışmada; Morkaraman Koyunu, Kadana/Katana Atı, Uzunyayla Atı, Kangal Köpeği, Kars Köpeği ve Deli Dana Hastalığı’nın hangi nedenlerden dolayı hatalı adlandırılmış olabileceği incelenmiştir.

BULGULAR

Morkaraman Koyunu: Morkaraman Koyunu, Türkiye koyun varlığının yaklaşık % 25’ini oluşturmaktadır Yağlı kuyruklu ırklarımızdandır. Fenotipik olarak Akkaraman’a benzemekle birlikte, post renginin kızıl-kahverengi ve kuyruğunun daha büyük ve yağlı olması ile ondan ayrılmaktadır. Koyunların canlı ağırlığı 45-50 kg civarındadır. Laktasyon süt verimi, kuzunun emdiği hariç normal bakım besleme koşullarında 30-40 kg kadardır. Sütten kesim ağırlığı yaklaşık olarak 15-20 kg kadardır. İkizlik oranı köy koşullarında ortalama % 4-8’dir (Ertuğrul ve ark., 1993).

Kadana Atı: Kadana, geçmiş yıllarda Türk Ordusu tarafından kullanılan ağır çeki atlarına verilen adıdır. Bu atlar daha çok top arabası çekmek amacıyla kullanılmaktaydı. Türkiye’de Malakan Atı dışında bu tip ağır çeki atı bulunmadığından, bu atlar yurt dışından satın alınmaktaydı (Güleç, 1997).

Uzunyayla Atı: Uzunyayla Atının kökeninin, “93 Savaş” sonrasında Osmanlı topraklarına göç eden Kafkasya kökenli Çerkezler dolayısıyla Kafkasya olduğu bilinmektedir. Uzunyayla yöresi, Kayseri’nin Pınarbaşı ile Sivas’ın Gürün ilçesinin köylerini içine alan bir bölgedir (Anonim, 2011)

Kangal Köpeği: Başlıca yayılma alanı, Akkaraman Koyunu yetiştiriciliğinin yaygın olduğu İç Anadolu Bölgesi illeridir. Fakat günümüzde Türkiye’de yetiştirilmediği yer neredeyse kalmamıştır. Sağlam ve gösterişli vücut yapısı, yüzde ve kulaklarda siyah maske, kafatasına yapışık kulaklar, yukarı ve öne kıvrık kuyruk ile karakterize olmuştur. Post rengi boz ve bozun açık krem renginden, kızıl kahverengine kadar değişik tonlarıdır. Cesareti, sadakati, duygusallığı ön plana çıkmaktadır. Kangal köpeği kendi sürülerini ve insanlarını korumada son derece cesaretli ve yeteneklidir. Güttüğü sürüdeki hayvanlara, sahibinin ailesine, aile dışındaki bayanlar ve çocuklara karşı naziktir. Sert iklim ve yetersiz yetiştirme koşullarına karşı son derece dayanıklıdır. Bağımsız karakterlidir. Sahibinin eğitimi ile denetim altında tutulabilse de, yabancı iri köpeklere ve diğer yırtıcı hayvanlara karşı oldukça saldırgandır (Yılmaz, 2008).

Kars Köpeği: Bu ırk başlıca Kars olmak üzere, Artvin, Ağrı, Ardahan, Erzurum, Iğdır ve Van gibi illerde yetiştirilmektedir. Dış görünüş olarak Kafkasya Ovcharka Köpeğine çok benzemektedir. Postu, bölgedeki ağır kış koşullarına uygun olarak genellikle uzun tüylü olmakla birlikte kısa tüylülerine de rastlamak mümkündür. Postunda genellikle koyu renkler olmak üzere, birkaç rengi birden barındırmaktadır. Düz siyah, düz beyaz, kırçıl, kırmızı, sarı, kahverengi olmak üzere birçok renk görülebilmektedir (Yılmaz, 2008).

Baş genellikle koyu renklidir. Boyun bölümü ile arka bacakların geri tarafındaki tüyler daha uzundur. Boyun yelesi olduğundan, önden bakıldığında heybetli ve iri başlı görünmektedir. Genellikle tek kişiye bağlanma eğilimindedirler. Çevreye karşı fazlaca dost canlısı değildir (Yılmaz, 2008).

Havlamaları, Kangal Köpeklerine oranla daha boğuk, kalın ve kesik kesiktir. Cesaret, sadakat bakımından ve sürü koruma köpeği olarak mükemmellerdir. Cidago yükseklikleri erkeklerde 65-80 cm, dişilerde 55-70 cm.dir. Ergin ağırlıkları erkeklerde 50-65 kg, dişilerde 40-55 kg.dır (Yılmaz, 2008).

Deli Dana Hastalığı (Mad Cow Disease), Bovine Spongiform Encephalopathy (BSE): Bu hastalık ilk kez 1986 yılında, İngiltere’de Londra yakınındaki Kent vilayetinde bir çiftlikteki bir inekte görül-

müştür. İnek huysuz ve hareketlerini kontrol edemeyen davranışlar göstererek ölmüştür. Hastalıklı hayvan sinirli olup hareketlerini kontrol edememektedir. Hastalığın ileri aşamasında hayvan sürüden ve diğer hayvanlardan uzaklaşmakta, ayakta durmakta güçlük çekmekte, bacakları titremekte ve sendelemektedir. Ayrıca, hasta hayvan kilo kaybetmekte ve bazı kaslarında sürekli seğirmeler görülmektedir (Yılmaz, 1996).

BSE, virüsler ya da bakteriler tarafından değil, “Prion” adı verilen bir protein tarafından meydana getirilmektedir. Prion, anormal bir biçimde değişime uğramış bir proteindir. Prion beyin, omurilik ve bağırsaklar tarafından üretilmekte ve elektron mikroskopunda görülebilmektedir (Yılmaz, 1996).

Kesin kanıtlar olmamakla birlikte, bilim adamları hayvanın yediği yemlerde (muhtemelen hastalıklı hayvandan alınma sakatatta) bulunan, hastalık etkeni taşıyan Prion proteininin, sindirim sisteminden kan yoluyla beyine yerleştiğini ve hastalığa yol açtığını ileri sürmektedirler. İngiltere dahil birçok batı ülkesinde, kesimi yapılan evcil hayvanların sakatları, hayvan yemlerine hayvansal protein kaynağı olarak katılmaktadır. Hastalık etkeni mikroorganizmanın hayvanlardaki ortalama kuluçka (inkübasyon) süresi 2 yıldan az olmamak üzere, 5 yıldır (Yılmaz, 1996).

BSE’nin hayvandan hayvana, fiziksel temas yoluyla geçip geçmediği başka bir merak konusudur. Bilimsel çalışmalar, BSE’nin sığırdan sığıra, sığırdan başka bir türe ya da insana geçtiğine ilişkin yeterli bilgi sunmamaktadır. Ancak, birçok bilim adamı aksi görüşü savunmakta ve BSE hastalığına yakalanmış hastalıklı hayvanların etinin insanlarda Creutzfeldt-Jakop Disease (CJD) adı verilen bir çeşit beyin iltihaplanmasına yol açtığını iddia etmektedir (Yılmaz, 1996).

TARTIŞMA

Morkaraman Koyunu: Ağırlıklı olarak Doğu Anadolu Bölgesi ile kısmen Kuzeydoğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde yetiştirilen bu koyun ırkı, bu bölgelerimizde “Mor” ya da “Kızıl” Karaman olarak adlandırılmaktadır (Sönmez, 1978). Kızıl rengi, hayvanın fenotipik görünüşüne daha uygun olmakla birlikte, bu ırk genellikle Morkaraman olarak adlandırılmaktadır. Aslında, koyunun post renginin mor renk ile çok az benzerliği bulunmaktadır. Kaynaklarda, bu koyuna ilk kez ne zaman, hangi nedenle ve kim tarafından “mor” rengin yakıştırıldığına ilişkin herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

Kadana/Katana Atı: Hatalı olarak bir at ırkı adı gibi kullanılan bu sözcük, Macar dilinde “kabul edildi, beğenildi” anlamına gelmektedir. Bu hatalı adlandırmanın çıkış nedeni ise şu biçimde açıklanmaktadır: Geçmiş yıllarda Türk Ordusu, top arabalarını çekmek amacıyla ağır, iri yapılı soğukkanlı at ırklarını kullanmaktaydı. Ağır çeki atı almak amacıyla Macaristan’a giden Türk at satın alma heyeti, burada herhangi bir atı beğenip seçince, Macar görevliye atı seçtiğini ifade eder. Macar görevli ise, seçilen atları kayıt eden yanındaki diğer görevliye, “At seçildi, beğenildi” anlamında, “Kadana” diye bağırır. Bu sözcüğü sürekli duyan Türk Heyeti yetkilileri de bu sözcüğü yanlışlıkla, seçilen atların ırk adı olarak algılar (Güleç, 1997).

Yabancı dil ve iletişim yetersizliğinden kaynaklanan bu durum sonucu, Macaristan’dan hangi at ırkı ithal edilirse edilsin, Türkiye’de kadana olarak kayıt edilmiştir. Halbuki Macarların Murakoz ve Hungarian Coldblood olarak tanınan, dünyaca ünlü soğukkanlı at ırkları bulunmaktadır (Hendricks, 1995)

Daha sonraki yıllarda, Türk Ordusu tarafından diğer ülkelerden de ağır ve iri yapılı soğukkanlı at ırkları ithal edilmiş ve aynı biçimde bunlar da “kadana” olarak adlandırılmıştır. Bu deyim, aradan geçen yıllar sonra halk dilinde de yer etmiş olup, günümüzde de günlük yaşam dilinde zaman zaman çeşitli benzetmelerde kullanılmaktadır (Güleç, 1997).

Uzunyayla Atı: Kafkasya’dan gelen Çerkezler için ilk düşünülen iskan alanlarından birisi de Uzunyayla arazisi olmuştur. Sivas ile Kayseri arasında yer alan ve o zamanlar Sivas Sancağı’na bağlı bulunan bu geniş arazide köy ve kasabalar yoktu. 19. yüzyılın ortalarında bu arazi büyük ölçüde ormanlık ve boştu Kafkasya’dan göçler başlayıp da Çerkezlerin burada yerleştirilmeleri düşünüldüğünde, burası Çerkez göçmenlere parasız dağıtılmıştır. Çerkez ve at birbiri ile özdeşleşmiş olduğundan, buraya gelen Çerkezlerin hemen hepsinin beraberinde at bulunmaktaydı. Bu ata daha sonraları Uzunyayla Atı adı verilmiştir (Anonim, 2011).

Uzunyayla Atının cidago yüksekliği 140-155 cm, ön incik çevresi 18-20 cm arasındadır. Baş oldukça büyüktür. Göz bölgesi az belirgin olup, gözleri küçük ve canlıdır. Profil genel olarak burun üzerinde bombeli olup, yarım ya da tam koç burunludur. Boyun kaslı ve orta uzunluktadır. Boynun göğüsle birleşme bölgesi boğumludur. Cidago belirgin, omuzlar dik, bel uzun, sağrı güçlü, kısa ve düşüktür. Göğüs kafesi derin ve geniştir. Karın kesif yemle beslendiğinde normal, ama yıllık halinde beslendiğinde geniş ve bazen sarkıktır. Bacaklar ve bacak bağlantıları düzgün, mafsalları geniş, bilek eklemleri kalın ve büyük, bilekler kısa ve özellikle yıl-

kı atlarında genellikle yatıktır. Tırnaklar kuvvetli ve siyahtır. Tırnaklar yaygın olmayıp, toplu ve çok sağlamdır. Derileri kalın, kılları sert, yele ve kuyruk kılları sık, sert, kalın ve uzundur. İncikleri kuvvetli olup, genellikle uzundur (Güleç, 1998).

Yurdumuzun Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Arap asıllı yurttaşlarımız yaşamakta ve bu halk ile aynı adı taşıyan “Arap Atı” adının kullanılmasında bir sakınca görülmemektedir. Aynı düşünceden hareketle, Uzunyayla Atı’nın Çerkez toplumuna ait bir at ırkı olması nedeniyle, bu at ırkının adının da “Çerkez Atı” olması gerekirdi. En önemlisi Çerkez Ethem Vakası olmak üzere, bazı nedenlerden dolayı Çerkez adının kullanılması bir dönem sakıncalı görüldüğünden bu ata yaşadığı coğrafik yörenin adının verilmesi uygun görülmüş ve böylece bu ata “Uzunyayla Atı” adı verilmiştir (Güleç, 1998)

Kangal Köpeği: Bu köpeğe Kangal adı verilmesine neden olan kişiler Bayan Dr. Charmian (Bierhoff) Steele, Messrs J. Lloyd, D. Lyth ve Dr. Withof-Keus’dur. Son 30-40 yıla kadar, hiç kimse Kangal Köpeği adını kullanmıyordu. Bu köpeğe Anadolu’da verilen adlar “Çoban İti/Köpeği, Koyun İti/Köpeği ve Karabaş” idi. Bayan Dr. Charmian (Bierhoff) Steele, 1965 yılında Konya civarında arkeolojik kazı yapan ve 3 aylık yaşta bir erkek ve bir dişi yavruyu aynı yıl İngiltere’ye ilk kez götüren arkeologdur. Bu iki yavru, Konya’nın yaklaşık 30 km doğusunda, Konya Karatay ilçesine bağlı, Konya-Karapınar Karayolu üzerinde ki Bakırtolu ve Hayroğlu köylerinden alınmıştır (Broadhead, 2003; Reed, 2003).

Dr. Steele İngiltere Köpek Kulübü’ne (Kennel Club) başvurarak, köpeklerini kayıt ettirmek istemiştir. Dr. Steele’a köpeklerin hangi ırktan olduğu sorulduğunda, Türkiye’de bu köpeklere “Karabaş” denildiğini ve koyun gütmeye, bekçi-koruma köpeği olarak kullanıldıklarını belirtmiştir. İngiltere Köpek Kulübü, yeni bir ırk adı koyma konusunda daha önce bazı sorunlar yaşadığından “Karabaş” adını, tek başına ırk adı olarak kabul etmemiştir. “Karabaş-Anadolu Koyun Köpeği” adını sözlüğe bakarak bire bir çevirmiş ve “Karabash-Anatolian Sheep Dog” adını ırk adı olarak tescil etmiştir. Fakat Dr. Steele’ın bu ada itiraz etmesi üzerine, İngiltere Köpek Kulübü yeni adı 1968 yılında “Anatolian Karabash Dog” yani “Anadolu Karabaş Köpeği” olarak değiştirmiştir (Broadhead, 2003; Reed, 2003).

1968 yılında Bayan Dr. Steele ile birlikte Messrs J. Lloyd ve D. Lyth Türkiye’ye gelmiş ve Gritaurus Arılan ve Gritaurus Melek adlı köpekleri yurt dışına çıkarmışlardır. İki yıl sonra Messrs J. Lloyd ve D. Lyth Kangal ilçesine gelmiş ve buradan Elif ve Atak

adlı iki köpeği yurt dışına götürmüşlerdir. Messrs J. Lloyd, Kangal'dan getirdiği bu köpeklere atfen, "Anatolian Karabash Dog" adının değiştirilerek, bu köpeklerle "Kangal Köpeği" adının verilmesini istemiş, fakat bu isteği kabul edilmemiştir (Broadhead, 2003; Reed, 2003).

Bu tartışmalar Türkiye'ye yansımış, Kangal İlçesinin ağalarından olan bir kişi 1987 yılında Kangal Köpeği adı ile bir kitapçık yazmıştır. Bu adla bir kitap yazıldıktan sonra, Kangallılar ve dolayısı ile Sivahlılar bu köpek ırkını tüm Türkiye adına sahiplenmişlerdir. Tesadüfen Kangal ilçesine gelerek burada konuk olan ve buradan yavru alan Messrs J. Lloyd, D. Lyth ve Dr. Withof-Keus aracılığı ile bu köpeğe "Kangal" adı verilmiştir. Bu kişiler Kangal ilçesine değil de, Kayseri'nin Pınarbaşı İlçesi'ne ya da Tokat'ın Zile İlçesine gelmiş, konuk olmuş ve yavru almış olsalardı, bu ırkın adı büyük olasılıkla "Pınarbaşı Köpeği" ya da "Zile Köpeği" olacaktı. 1980 yılından öncesine ilişkin hiçbir yazılı belgede "Kangal Köpeği" adı geçmemektedir. Bu köpeğin Anadolu'da kullanılan asıl adı Karabaş Köpeği olarak bilinmektedir (Yılmaz, 2008).

Dikmen (1936), üç adet Karabaş Köpeğinin siyah-beyaz fotoğrafını "Savaş ve Polis Köpeği" eserinde verdiği halde, fotoğraf altı yazılarda "Yerli çoban köpeğimiz" tanımlamasını yapmıştır. Çorbacı (1966) "Köpekler" adlı eserinde Kangal Köpeği ile ilgili hiçbir bilgi vermemektedir. Tellioglu (1973) "Tanınmış Köpek Irkları ve Özellikleri" adlı eserinde Kuvasz Köpeğini anlatırken, "... en iyi örneklerine Sivas ve Doğu Anadolu'nun dağlık bölgelerinde tesadüf edilir" demesine ve dış görünümünü tarif etmesine karşın, "Kangal Köpeği" adını eserinde kullanmamıştır. Çok yakın tarihlere gelinmesine rağmen, Gemlik Askeri Veteriner Okulu ve Eğitim Merkezi eski komutanı Uzm. Vet. Hek. Tuğg. Öncül (1983), "Sadık Dostumuz Köpekler Ailesi" eserinin 30. sayfasında "A. Türk Çoban Köpeği - Karabaş" başlığı altında "... Sivas İlimizde ve Özellikle Kangal İlçesinde birinci derecede kan taşıyan türleri bulunmaktadır. Buna rağmen gerek Sivas'a yakın illerde ve gerekse Trakya'dan Kars'a kadar her bölgede Karabaş'ı veya onun çeşitli varyetelerini görmek mümkündür" tanımını yapmakta, ama Kangal Köpeği adını kullanmamaktadır.

Kars Köpeği: Bu köpek ırkını ilk olarak ABD'li David Nelson tanımlamış ve Konya'da 1996 yılında yapılan Uluslararası Çoban Köpeği Sempozyumu'nda bildiri olarak sunmuş ve kamuoyuna tanıtmıştır. Bu ırk Kars, Erzurum, Iğdır ve Ağrı illerinde "Kıllı", Ardahan'da "Saçaklı", Artvin'de "Tüylü" adları ile anılmaktadır (Yılmaz, 2008). Bu köpek, yetiştirildiği bölgelerin hiçbirisinde Kars Köpeği olarak bilinme-

mektedir. "Kars Köpeği", adı 1996 yılında verilmiş bir addır ve bu adı veteriner hekimler koymuştur. 1996 yılında yapılan Uluslararası Çoban Köpeği Sempozyumu sırasında, bu köpeğe bir ad verilmesi ihtiyacı doğmuştur. 1915 yılında yaşanan Ermeni Mezalimi ve 1917 yılında yaşanan Sarıkamış felaketi dolayısı ile bir grup veteriner tarafından Kars ilinin onore edilmesinin uygun olacağı düşünülmüş ve böylece bu köpeğe "Kars Köpeği" adı verilmiştir (Anonim, 1996).

Deli Dana Hastalığı: Bilimsel ismi Bovine Spongiform Encephalopathy (BSE) olan "Mad Cow Disease", İngilizceden Türkçeye "Deli İnek Hastalığı" olarak çevrilmesi gerekirken, hatalı olarak "Deli Dana Hastalığı" olarak çevrilmiştir. Burada çeviri yönünden birkaç önemli hata üst üste yapılmıştır. Bunlar;

- İngilizcede "cow" sözcüğü sığır, fil, balina ve diğer iri cüsseli hayvanların dişileri için kullanılmaktadır. Halbuki Türkçeye çevrilmiş olan "dana"nın İngilizcesi "calf" kelimesidir. İngilizce literatürün hiçbir yerinde Deli Dana Hastalığı, "Mad Calf Disease" olarak geçmemektedir.
- Deli Dana Hastalığı sanılanın aksine, buzağı ve danelarda değil, genellikle 30 aylıktan büyük erkek ve dişi, yetişkin sığırlarda görülmektedir.
- Bu hastalık ilk kez, Türkiye'de ortaya çıkmamıştır. Hastalığın kökeni Türkiye olsaydı, hastalığa ad verme hakkına sahip olabilirdik. Mademki başka bir ülkede çıkmıştır, çeviri yaparken aslına sadık kalmamız gerekirdi.
- Ayrıca, İngiltere başta olmak üzere dünyadaki birçok bilim adamı, hastalığa "Mad Cow Disease" (Deli İnek Hastalığı) değil "Sad Cow Disease" (Perişan İnek Hastalığı) denmesi gerektiğini iddia etmektedir. Çünkü hastalığın ileri aşamasında, hayvan delilik belirtileri göstermemekte; buna karşılık, beyinde mikroorganizmanın meydana getirdiği tahribat nedeniyle, kas koordinasyonu ve hareket fonksiyonlarında azalma ve bozulmalar görülmektedir. Böylece hayvanda seğirme, sendeleme, ayakta zorlukla durma, huzursuzluk gibi hastalık belirtilerinden dolayı, hayvan acınacak bir duruma düşmektedir. Bu nedenle birçok bilim adamı bu hastalığa "Sad Cow Disease" (Perişan İnek Hastalığı) denmesi gerektiğini savunmaktadır. İngilizcede "Sad" sözcüğü "üzgün, mahzun, kederli" anlamlarına gelmekle birlikte, burada "zavallı, acınacak durumda, perişan" anlamlarını ifade etmektedir (Yılmaz, 1996).

SONUÇ

Sonuç olarak gerçekleştirilen bu çalışmada, Mor-karaman Koyun ırkına mor renginin hangi nedenle atfedildiği anlaşılamamıştır. Bu tanımlamanın, bazı kaynaklarda “mora çalan kızılımsı kahverengi” biçimindeki açıklaması da yeterli bir neden olarak görülmemiştir. Kadana sözcüğünün, Macarca bir ifadenin -yetersiz yabancı dil sorunu nedeniyle- yanlış anlaşılması sonucu dilimize yerleştiği söylenebilir. Devletin resmi ideolojisinden kaynaklanan nedenlerle, “Çerkez Atı” adı verilmesi gereken ata “Uzunyayla Atı” adı verildiği söylenebilir. Anadolu’da Karabaş Köpeği olarak bilinen köpeğin sonraları Kangal Köpeği olarak adlandırılmasında İngilizlerin rol oynadığını söylemek yanlış olmaz. Yetiştirildiği bölgelerde hiç bu adla anılmayarak Kılılı, Saçaklı ve Tüylü olarak adlandırılmasına rağmen, tamamen tarihi nedenlerden dolayı bir grup veteriner tarafından bu köpeklere “Kars Köpeği” adı verildiği söylenebilir. “Deli Dana Hastalığı” ifadesindeki “dana” sözcüğünün, İngilizce orijinalinde “cow” olarak geçtiği halde Türkçe diline neden “inek” olarak değil de, “dana” olarak yerleştiği ise anlaşılamamıştır.

TEŞEKKÜR

Bu derleme çalışmasını inceleyen, ve yapıcı eleştiriler sunan Prof. Dr. Fırat Cengiz (Yüzüncü Yıl Üniversitesi) ve Prof. Dr. Mehmet Ertuğrul’a (Ankara Üniversitesi) sonsuz teşekkür ederim.

KAYNAKLAR

- Anonim, 1996. Türk Çoban Köpeği Sempozyumu Kitabı. Selçuk Üniversitesi Veteriner Fakültesi, Konya.
- Anonim, 2011a. En Sevdiğimiz At Cinsi Hangisi. www.binicilik.the-talk.net/t28-en-sevdiginiz-at-cinsi-hangisi (Erişim 08.10.2011)
- Anonim, 2011b. Ad. tdkterim.gov.tr/bts (Erişim 07.10.2011)
- Anonim, 2011c. Uzunyayla. tr.wikipedia.org/wiki/Uzunyayla (Erişim 15.10.2011)
- Anonim, 2011d. Kadana. www.nedirnedemek.com/kadana_nedir (Erişim 08.10.2011)
- Anonim, 2011e. Kadana. www.netdergim.com/budapeste-gezi-yazilari-4 (Erişim 08.10.2011)
- Anonim, 2011f. Kadana. www.tdksozluk.coma/s/kadana (Erişim 08.10.2011)
- Anonim, 2011g. Kadana Gibi. www.tdksozluk.comb/s/kadana_gibi (Erişim 08.10.2011)
- Anonim, 2011h. Kadana. www.uludagsozluk.com/k/kadana (Erişim 08.10.2011)
- Anonim, 2011i. Çerkeslerin İskanı. www.uzunyaylakafkas.com/cerkeslerin-iskani_34.html (Erişim 15.10.2011)
- Broadhead, P., 2003. Karabaş Kangal Çoban Köpeği. I. Uluslararası Kangal Köpeği Sempozyumu.11.Haziran.2003, Sivas, Türkiye.
- Çorbacı, T., 1966. Köpekler. Yıldız Matbaası. Afyon.
- Dikmen, C.F., 1936. Savaş ve Polis Köpeği. Türkiye Basımevi. İstanbul.
- Ertuğrul, M., Akman, N., Cengiz, F., Fıratlı, Ç., Aşkın, Y., Türkoğlu, M., 1993. Hayvan Yetiştirme (Yetiştiricilik). (Ed. Ertuğrul, M.) Baran Ofset. Ankara.
- Güleç, E., 1997. Geleneksel Atlı Kızak Yarışları (Elde basım, ISBN: 975-6846-24-0). Bilgi Müşavirlik ve Mühendislik. Ankara.
- Güleç, E., 1998. Uzunyayla Atı. Anadolu At Irklarını Yaşatma ve Geliştirme Derneği Yayınları (Elde basım). Ankara.
- Hendricks, B.L., 1995. International Encyclopedia of Horse Breeds. University of Oklahoma Press. Normani, USA.
- Öncül, O., 1983. Sadık Dostumuz Köpekler Ailesi. Dönmez Ofset. İstanbul.
- Reed, S., 2003. İngiltere ve Avrupa’da Türk Köpekleri. I. Uluslararası Kangal Köpeği Sempozyumu.11.Haziran.2003, Sivas, Türkiye.
- Sönmez, R., 1978. Koyunculuk ve Yapağı. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, No: 108. İzmir.
- Tellioğlu, S., 1973. Tanınmış Köpek Irkları ve Özellikleri. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No:18, Erzurum.
- Yılmaz, O., 1996. Perişan İnek Hastalığı. Türk Ziraat Yüksek Mühendisleri Birliği Dergisi. 293: 23-25.
- Yılmaz, O., 2008. Türk Kangal (Karabaş) Çoban Köpeği. Bilge Kültür Sanat Yayınevi, İstanbul.